

Tüskés Gábor köszöntése

Kedves Kollégák,

Rákóczi fejedelem imája megnyitotta előttünk a 18. század kapuját. Immár abban a fájdalomokkal és örömekkel teli korszakban járunk, amelynek kutatására az ünnepelt és a mi kis közösségünk felesküdt.

Tüskés Gábor tudományos eredményei a teljes szakmai közösséget érintik. Folytonosságukról, ismerve az ünnepelt elhivatottságát és munkabírást, meg lehetünk győződve – vagyis nem változik semmi. Munkássága közkinccs és sokak szellemi ihletője marad. Nyugdíjba menetele egyetlen szempontból jelképes: a 18. századi osztálynak innentől ezen örökség aktív birtokosaként, felelős folytatójaként kell munkálkodnia. A Tarnai Andor-émlékkönyv címe jut eszünkbe: *Jól őrizd helyedet*. De mi az a *hely*, amit őrzünk? Erről szólnék néhány szót az osztály nevében. Hiszen Tüskés Gábort mi, akik évtizedek óta mellette dolgozunk, máshogy ismerjük. A *hely* meghatározó szellemének tartjuk őt.

Az ünnepeltre épp az *ünnepelt* jelző illik a legkevésbé. Nem kedveli a fölös felhajtást. Érdemeihez és nemzetközi tekintélyéhez képest nem halmozták el elismerésekkel. A Faludi- és a Tarnai-díj, majd a Hopp Lajos-díj társalapítójaként inkább ő maga öregbítette sok kolléga hírnevét. Talán épp azért kerültek el a díjak, mert annyira egyértelmű és megkerülhetetlen az életműve. Oly mértékben használja és idézi minden szakmabeli Tüskés Gábor eredményeit itthon és külföldön, hogy meg sem fordul a fejükben a mögöttük álló *személyes* alkotómunka. Az objektivitást erősíti Gábor alapvetően távolságtartó alkata, ami a tudományos nézőpontját is meghatározza. Látja az erdőt, sőt a szomszéd hegyoldalak erdőségeit is, távcsövével kiválaszt egy konkrét fát, majd megközelíti. Tudja, mivel érdemes kívágni, hányan tudják elszállítani, hány darabra vágandó, hogy majd asztalosmesterként vagy szobrászként folytassa a munkát.

Tüskés Gábor híres a problémaérzékenységről és a szakirodalom kritikus olvasásáról. Mi az osztályon pontosan tudjuk, milyen súlya van ennek. Szerkesztettünk egyszer egy kötetet, ahol négyen négyféle tollal stilizáltuk végig a beérkezett tanulmányokat. Néhol már alig látszott a szerzői szöveg. Tovább tartott átvezetni a javításokat, mint írni egy új tanulmányt. Ám a kötet nyelvi és stiláris összhangja egy ponton átlépte látszólagos öncélúságát, és elkezdte a tanulmányokat egymással rezonáltatni. Diskurzus jött létre a szerzők között a világosabbá tett fogalmazás segítségével. Szerkesztőként az osztálytagok ezt az elvet követik, a belső hanggá alakult Tüskés Gábor remek és szigorú tanácsokat ad. Tudjuk, mit húzna ki, melyik állítmányt hozná előre, hol csökkentené a fölös vagy semmitmondó jelzőket, az idegen szavak burjánzását. Mellőzzük az *alátámaszt*, *számtalan*, *fontos* stb. kifejezéseket, sőt többnyire a *még*, *már* és a *pedig* használata is fölösleges. A kézikönyv próbaféjezeteit Gábor hasonló műgonddal nézte át, figyelmeztetve az érvelés döccenőire, a ködös vagy nem eléggé bizonyított összefüggésekre és arra, hogy kerüljük a minősítéseket, általánosításokat, amelyek máig megterhelik a korszak értelmezését. Ám nemrég megkérte az osztálytagokat, segítsünk rövidebbre húzni Rákóczi Ferencről szóló portréfejezetét. Ez jókora kihívás, mert valószínűleg a világon ő ért legjobban a témához, és a fejezet már hosszabb formájában is kifogástalan volt. De ha ő

kéri, annak oka van. Nekiugrottunk, többen többféle szempont szerint szabtuk-varrtuk a szöveget, ő pedig bizonyára sokórás munkával vezette át a hasznosnak ítélt javaslatainkat. A kis epizódban bizalom és objektivitás tükröződik. Egyikünk sem azonos a szövegével, nem tapintatlanság javítani. Amikor azt mondjuk, sokat tanultunk Gábortól, az nem pontosan fedi a lényegét, mert ő sem önmagához köti ezeket a szempontokat, hanem az objektív tudományosság alapjaihoz, amelyeket osztályvezetőként képviselt. Annyit dolgoztunk együtt, hogy akár írni is tudnánk a stílusában, noha ez nem sokat ér az ő tudása nélkül.

A 18. század kutatásához több magatartásformát meg kell tanulnunk az akkoriaktól. Első a diskurzivitás, ami az üres tekintélytisztelet helyett a közössé formált álláspontok erejére épül. De legalább ennyire fontos az enciklopédizmus, amely mélyen áthatotta a hajdani írók tudásfogalmát. A korszakról csak ennek szellemében érdemes beszélni, csak így tehetünk érdemi filológiai állításokat. Mi a 18. századi osztályon így dolgozunk, és ehhez hűek maradunk.

Gábor kiterjedt érdeklődése a művészettörténet, a zene és a tárgyi kultúra iránt szemléletformáló erővel bír. Aki közelebbről ismeri őt, tudhatja, milyen lelkesen tud beszélni egy koncertélményről vagy kirándulásról, és ugyanígy hallgatja például Béla színes úti beszámolóit. Kevesen tudják, Gábor hány külföldi kollégát vitt végig a fél országon saját autóval, hogy lássák Egert, Tokajt, a Balaton környéki kulturális emlékeket. A fogyatkozó hírnevű Magyarország helyett egy magánember, egy lelkes és fáradhatatlan magyar tudós fogadta jó szívvel a jeles vendégeket, s adta nekik élmények sokaságát. Ugyanígy tettek volna a kétszáz évvel ezelőtti elődök. Tüskés Gábor az *Ungarnbild* felelőse és formálója lett, nemcsak kutatóként, hanem személyes terében, otthonában, autójában is. Wilhelm Kühlmann professzor vagy más vendégek a hazai tájak, falatok, borok és a társaság felszabadító ereje nyomán valósággal kibújtak a bőrükből. Tüskés Gábor ezzel új értelmet adott a mecenatúrának. Nemzetközi eredményeit elismerő, magyar vonatkozásban szinte egyedülálló Humboldt-díját ilyesféle alapnak tekintette, és az összeg egy részét új tudományos projektekre fordította.

Gábor sokat tett a magyar irodalom nemzetközi megismertetéséért. A műfordítások szervezése és kontrollszerkesztése szintén olyan örökség, amely nagy feladatokat ró ránk. Ezek híján a külföldi kutatók egyszerűen nem tudnak mit kezdeni a magyar nyelvű kultúrával, ám mihelyt a világnyelveken szól hozzájuk, tágra nyílt szemmel figyelik, és nagyra becsülik.

Ezekben a folyamatokban az osztály tagjai mindig igyekeztek segíteni. Együtt vitattuk meg a szállodák és éttermek ajánlatait a konferenciák előkészítésekor. Absztraktfüzeteket, meghívókat, koncertműsorokat szerkesztettünk, kiállítási tárgyakat rendszereztünk. A GPS elterjedése előtt még térképeket is készítettünk a tanácskozásokhoz, ezeket magam fabrikáltam, noha köztudott, hogy én térképpel is bárhol eltévedek. Ám az osztály alapeszméi közé tartozik, hogy képesek legyünk fejlődni, lépjük át az árnyékunkat. Most már rajtunk a sor, hogy önállóan szervezzünk programokat, konferenciákat. Egykori Lendület-kutatócsoportunkban többször kamatoztattuk a tapasztalatokat.

Ezekre a történetekre csak mi látunk rá, akik sok éven át dolgozhattunk közösen az emeleti folyosó végén megbúvó 18. századi osztályon. A legtöbbet

Réka tudna erről mesélni, aki Gábor legközvetlenebb munkatársa lett. A *Magyar remekírók* két hatalmas kötetét készítették együtt, több tucat szerzőt összefogva. Mindig számíthattunk Gábor figyelmére, támogatására, kölcsönadott könyveire, lemásolt cikkeire vagy jegyzeteire. Ahogyan szigorú és alighanem indokolt kritikájára is, amellyel minket, kissé más karakterű, de elhivatott ifjabb kollégáit igyekezett mindig az objektív és értékálló tudományosság felé terelni. A *kohéziót* képviseli visszafogott, mértéktartó diskurzusával, bármelyikünket felülmúló munkaszeretetével. És persze ő is számíthatott ránk. Közös témánkká vált a családi múlt, a szüleinktől ránk maradt szövegek gondozása. Kezdetől fogva támogatta a Reciti Kiadó működését, az osztályon kívül végzett tudományos és művészi munkánkat. Összecsiszolódtunk, megtanultuk érteni Gábor metakommunikációját, apró arczezdüléseit, kézmozdulatait. Tudjuk, hogy mikortól érzi fárasztónak a külvilágot vagy a mi csacsogásunkat. Ha pedig valamire azt mondta, hogy *Brr!*, arról tudtuk, hogy más azt mondaná: *rettenetes, megoldhatatlan, fölösleges, túlbonyolított*. De tőle sosem hallottunk ilyet. A végeláthatatlan adminisztráció befejeztével csak ennyit szokott mondani: *Ezt leküzdöttük*. Lapozott egyet a cédulaköteggben.

Mondjuk ki: Tüskés Gábor tudása és habitusa pótolhatatlan az osztály és az egész intézet vonatkozásában. Ugyanakkor nem is kell pótolni, mivel szerencsére hetenként bejár, minden fontosat megbeszélünk. Érezzük a figyelmét, néha az aggodását. Bizonyára neki is erőt ad a *hely*, ahol a falakról Zrínyi, Mikes, Rákóczi és Csokonai tekint ránk, ahogy az ősgalériákban. Motiválnak és gondolkodni hívnak. Tenni a dolgunkat átgondoltan, de fölös mérlegelés nélkül, akár észrevétlenül. Hiszen „Ki ajándékinak a számát felírja, már azoknak többé érdemét ne várja”. Szívből reméljük, hogy a télen már a kutatóprofesszori kinevezését ünnepelehetjük. Kedves Gábor, az osztály és sok-sok hazai és külföldi 18. százados nevében: Isten éltesse sokáig!

Csörsz Rumen István
2025. szeptember 16.